

HECE

ISSN 1301-210X

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ YIL: 9 SAYI: 104-105 AĞUSTOS-EYLÜL 2005

ÇOCUK EDEBİYATI ÖZEL SAYISI

104-105

SELÇUK ÇIKLA

TANZİMATTAN GÜNÜMÜZE ÇOCUK EDEBİYATI ve BAZI ÖNERİLER

GİRİŞ*

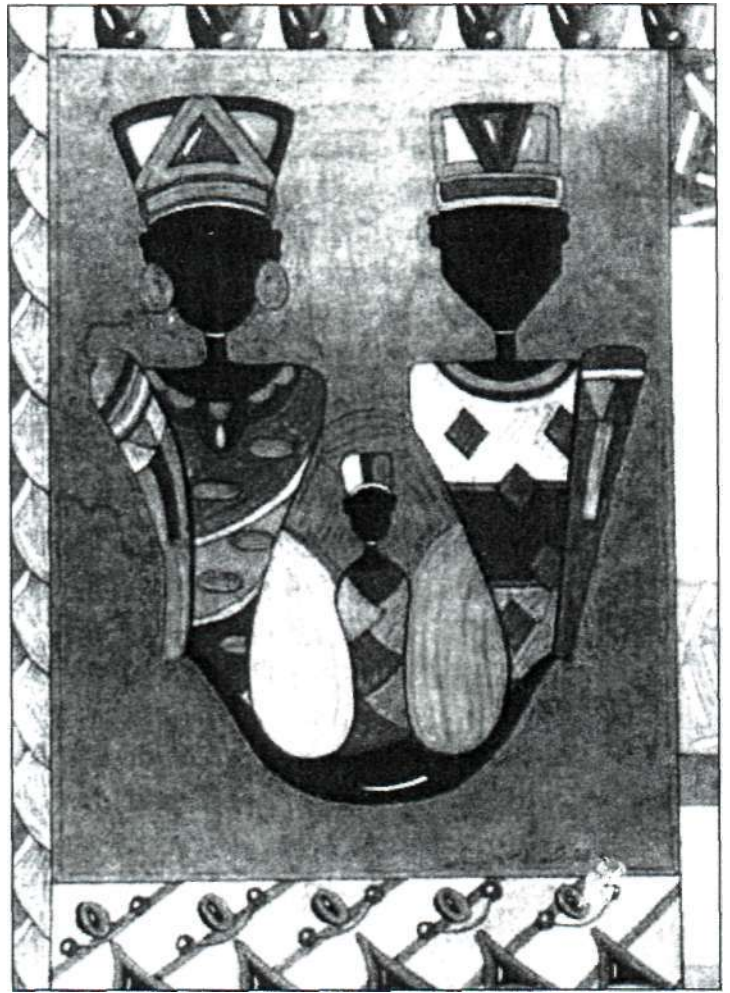
Basın-yayın dünyasında her yayın belli bir okur kesimine seslenir: Çocuklar, gençler, yaşlılar, dindarlar, anneler, öğretmenler, akademisyenler, idareciler, sporcular, otomobil meraklıları, bilgisayar kurtları vs... Bunlar içinde geleceğin yapı taşlarını oluşturacak olan çocukların ayrı bir yeri vardır ve bu sebeple de son yüzyıl içinde bütün dünya edebiyatlarında çocuklara, özellikle de eğitim amaçlı çocuk yayınlarına özel bir önem verilmeye başlanmıştır.

Türk edebiyatında da, birçok alanda olduğu gibi çocuklara yönelik yayınlar da Tanzimat döneminden itibaren gelişerek artmıştır. Elbet Tanzimat öncesinde de çocuklar için yazılmış veya çocuklara hitap eden yayınlar vardı. Ancak ne yazık ki Tanzimat öncesindeki bu tür yayınlar hakkında bugüne kadar kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Diğer taraftan Türk edebiyatında Tanzimat sonrası *çocuk edebiyatı* sahasında da yapılması gereken, ancak bugüne kadar ihmal edilen çalışmaların olduğu gözden kaçmamaktadır. Türkiye'de *çocuk edebiyatı* sahasında ihmal edilen bu tür yayın ve çalışmaların doğurduğu eksikliklerin başlıcaları bize göre şunlardır:

ÖNCE ÖNERİLER

1.

Türkiye'de bugüne kadar hiçbir üniversitede **Çocuk Edebiyatı Kürsüsü**, yani bugünkü deyişle **Çocuk Edebiyatı Anabilim Dalı** kurulmamıştır.¹ Bu, çocuk edebiyatının bir bilim dalı olacak öneme ulaşmamış olmasından mı kaynaklanmaktadır yoksa çocukluk çağını aşmış bilim adamlarının bir daha o günlere dönmek/yönelmek istememesinden, yani hep edebiyatın 'yetişkin'e hitap eden tarafıyla ilgilenmek istemelerinden mi kaynaklanmaktadır acaba? Bu konuda bir hayli geç kalınmış olsa bile Türkiye'de en azından cumhuriyetten sonra birkaç üniversitede "Çocuk Edebiyatı Anabilim Dalı" oluşturulmalı ve bugüne kadar hatırı sayılır çalışmalar yapılmış olmalıydı.

2.

Türkiye'de bugün "Çocuk Edebiyatı" dersinin okutulduğu okulların sayısı bir hayli artmıştır. Bugün Kız Meslek Liseleri'nin Çocuk Gelişimi Bölümleri'nde, Anadolu Öğretmen Liseleri'nde; Eğitim Fakülteleri'nin Türkçe Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği ve Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim dallarında bu dersin okutulduğu görülür. Dikkat edilirse bu anabilim dallarından mezun olanlar ilk ve orta öğretim kurumlarında bütünüyle çocuklara ve çocukluktan çıkıp gençlik çağına giren nesle hitap ettikleri halde, birçok üniversitede bu bölüm öğrencilerine hâlâ **Çocuk Edebiyatı Dersleri**'nin ya hiç okutulmadığı ya da bir veya iki yarıyıl gibi az bir süre okutulduğu görülmektedir.

<i>Program</i>	<i>Dersin Adı</i>	<i>Yarıyıl</i>
<i>Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı</i>	<i>Çocuk Edebiyatı</i>	6.
<i>Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı</i>	<i>Çocuk Edebiyatı</i>	4.
<i>Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı</i>	<i>Çocuk Edebiyatı</i>	5.
<i>Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı</i>	<i>Çocuk Edebiyatı I-II</i>	5 ve 6.

3.

Türkiye'de çocuk edebiyatı sahasına giren, Tanzimat öncesine ait ve Tanzimat'tan bugüne kadar yayınlanmış bütün süreli yayınlar ile kitap, ansiklopedi, CD gibi diğer bütün yayınları çatısı altında toplayan bir **Çocuk Edebiyatı Kütüphanesi**'yle araştırmacılara hizmet veren bir **Çocuk Edebiyatı Enstitüsü**'nün eksikliği gün gibi aşikârdır.² Türkiye'de -bugün bazıları kapanmış olsa da- geçmişte sosyal bilimler veya sosyal bilimlere yakın alanlarda birçok enstitü kurulmuştur: Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsü, Gazetecilik Enstitüsü, Tarih Enstitüsü, Mevlânâ Enstitüsü, İstanbul Enstitüsü, Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, İslâm Araştırmaları Enstitüsü (İSAM), Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yüksek İslâm Enstitüsü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Millî Folklor Enstitüsü, Atatürk Enstitüsü, Türkiyat Enstitüsü, Yahya Kemal Enstitüsü gibi. Bunlardan bazılarının "enstitü" sözcüğünün içini doldurmak noktasında iyi bir seviyede olduğu görülüyor, ancak birçoğunun da enstitü olma yolunda ne kadar mesafe katettiği tartışılabilir. Bir de işin vahim bir tarafı var: Adında "enstitü" sözcüğü olup da enstitü ile alakası pek olmayan, genel anlamda bir eğitim kurumu görevi üstlenen yapılanmalar olmuştur Türkiye'de: Eğitim Enstitüleri, Köy Enstitüleri, Kız Enstitüleri gibi. Bütün bu enstitü bolluğu arasında söz gelişi bugün için nüfusunun önemli bir kısmını -okul öncesi dahil 20 milyonu aşkın- çocuğun oluşturduğu ülkemizde hâlâ bir "Çocuk Edebiyatı Enstitüsü"nün kurulmamış olması düşündürücüdür. Hatta bu paragrafta sözü edilen "enstitü" ve "Türkiye'de Enstitüler" konusunun bir derginin kapsamlı bir özel sayıyla sorgulaması gereken konulardan biri olduğu kanaatindeyim.

Kurulduğu takdirde böyle bir enstitü çocuk edebiyatı sahasının sürekli gündemde tutulması ve bu konuda kesintisiz araştırma ve yayınlarıyla önemli bir boşluğu doldurabilecektir. Söz gelişi bu enstitünün çıkaracağı **Çocuk Edebiyatı Dergisi** (ye-

tişkinler ve çocuklar için iki ayrı dergi) bütün öğretmenlere, bütün velilere ve bütün çocuklara hitap edebilecek bir yayın organı olabilir. Bu alanda internet ortamında hazırlanacak çok kapsamlı bir **Çocuk Edebiyatı Sitesi** de her kesimden okur ve araştırmacıyı kendisine çekebilir.

Türkiye'de geç de olsa *Çocuk Edebiyatı Enstitüsü*'nün kurulması yönünde bir niyet ortaya çıkmamış da değildir. 23 Aralık 1990'da kurulan ve çok geniş yelpazeli faaliyet alanları ile niyet olarak göz dolduran **Çocuk Vakfı**'nın tüzüğündeki *Faaliyet Alanı: Madde 5'te* yar alan d) bendi aynen şöyledir: "Çocuk edebiyatının tanıtılmasını, yaygınlaştırılmasını ve geliştirilmesini çok yönlü değerlendirecek «Çocuk Edebiyatı Enstitüsü»nün kurulmasını sağlamak."³ Bugün için -ne yazık ki- *Çocuk Vakfı*'nın bu niyeti henüz hayatiyet kazanamamıştır.

4.

Çocuk Edebiyatı Kütüphanesi'nde çocuk edebiyatı sahasına giren bütün yayınların araştırmacılara kolaylık sağlanabilmesi amacıyla kataloglanmasında şunlara dikkat edilmelidir: a) Türllere göre, b) Yıllara göre, c) Yazar adlarına göre, d) Eserlerin hitap ettiği yaşlara göre tasnif yapılmalıdır.

Bu şekilde kataloglarda yer alacak dört ayrı tasnif numarasının her biri araştırmacılara çok önemli kolaylıklar sağlayacaktır. Söz gelişi çok sayıda çocuk edebiyatı eseri kaleme almış bir yazar hakkında yapılacak bir araştırma için yazar adlarına göre yapılmış tasnif, belli yıllarda yapılmış yayınları araştıran bir araştırmacı için yıllara göre yapılmış tasnif, belli bir türdeki çocuk edebiyatı ürünleri üzerine çalışan bir araştırmacı için türlere göre yapılmış tasnif, belli bir yaş grubuna hitap eden yayınlar hakkında araştırma yapanlar için ise eserlerin hitap ettiği yaşlara göre yapılmış tasnif son derece kolaylık sağlayacaktır.

5.

Bugün için Türk edebiyatının en önemli eksikliklerinden biri de kapsamlı bir **Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi**'nin yazılmamış olmasıdır. Bu durum, çocuk edebiyatı konusunda araştırma yapacak olanların önünde önemli bir zorluk olarak durmaktadır. Ciltler sürececek böyle bir çalışmanın *Çocuk Edebiyatı Kütüphanesi*'ni çatısı altında toplayacak olan *Çocuk Edebiyatı Enstitüsü* tarafından yürütülmesi yerinde olacaktır. Hatta böyle bir çalışma doğru ve kapsamlı bir bilgi birikimin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla uzun bir zaman dilimine yayılarak araştırmacılar tarafından yürütülmelidir. Ayrıca bu çerçevede ikinci bir çalışma olarak **Çocuk Ansiklopedisi** ve **Çocuk Edebiyatı Ansiklopedisi** de çıkarılabilir. Bu bağlamda ilk önce cumhuriyet öncesinde yapılan ve çocuk edebiyatı sahasına giren bütün yayınların bugünkü alfabe aktarılmış baskıları yapılabilir ve bunlar *Çocuk Edebiyatı Dergisi* tarafından okurlara hediye edilebilir. Bu çalışma **Türk Çocuk Edebiyatı Külliyyatı** adı altında ayrı bir basın-yayın faaliyeti şeklinde de yürütülebilir.

Bu çalışmalar yapılırken *Çocuk Edebiyatı Kütüphanesi*'nin eksiklikleri çok hızlı bir şekilde tamamlanmalı ve bazı İstanbul kütüphanelerinin araştırmacıların istediği yayınları onlara çoğaltırken izledikleri kar amaçlı yol izlenmemelidir. Diğer taraftan özellikle eski yayınlar en başta bir kereye mahsus olmak üzere fotokopisi alınarak

araştırmacılara bu fotokopiler üzerinden çoğaltma yapmalarının yolu açılmalıdır. Zira CD'ye aktarılan yayınların incelenmesi basılı malzemenin incelenmesi kadar kolay olmamakta ve araştırmacıların çoğu basılı yayın üzerinde araştırma yaparken aldığı verimi CD üzerindeki metni incelerken alamamaktadır. Diğer taraftan özellikle CD'ye yapılan aktarmalar aracılığıyla yürütülen çalışmalarda alınan "çalışma zevki" de basılı malzemenin incelenmesi sırasında alınan "zevk"e göre çok yapay kalmaktadır. [Yazma eserlerin CD ortamına aktarılmasındaki mecburiliği göz önüne almadığımız düşünülmemelidir.]

6.

Geleceği şekillendirecek olan çocukların yetişmesinde çocukluk çağında okudukları kitapların önemi herkes tarafından kabul edilmektedir. O halde çocukların okul zamanlarında ve özellikle tatillerde "okuyan" bir birey olmalarında önemli bir katkıya sahip olacağı düşünülen **Çocuk Kütüphaneleri** alanında da yepyeni çalışmalar yapılmalıdır. Türkiye'de hemen her şehirde bulunan halk kütüphaneleri ile bazı mahallelerde bulunan çocuk kütüphanelerinin birçok açıdan yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Söz gelişi bu yazının yazarının kitap okuma serüveninde önemli bir yeri olan halk kütüphanelerinin kendilerini yenileyemedikleri gözlenmektedir. En başta kütüphane binalarının çocukları cezbedecek bir dış ve iç tasarıma sahip olmadıkları dikkat çekmektedir. Diğer taraftan kütüphane içindeki kitapların hemen hepsi eskidir. Bu kitapların yeni baskıları neredeyse hiç uğramazlar bu kütüphanelere. Tabii bir de yeni çıkan çocuk kitaplarıyla da zenginleştirilmemektedirler çocuk kütüphaneleri.

7.

Türkiye'de çocuk kütüphanelerinin gelişmesi için iki önemli adım atılmalıdır:

a) Halk ve çocuk kütüphaneleri yetkililerinin de yakındığı üzere bakanlık tarafından bu kütüphanelere kaynak aktarılmalıdır.

b) Mahallelerde **Gönüllü Çocuk Kütüphaneleri** kurulmalıdır. Burada Samsun'da Prof. Dr. Mustafa Özbalcı Hocamın bir girişiminden söz ederek bu konuyu açmak istiyorum. Hocam yılların getirdiği kitap birikimiyle emeklilik sonrası için yeni yaptırdığı evinin giriş katını kütüphane olarak tasarlamıştır. Önümüzdeki aylarda hizmete açılacak olan bu kütüphanenin, her yaşta okuru kendine çekecek çok modern, temiz, ferah bir ortamı vardır. Kütüphanenin bir tarafı çocuk okurlar için tasarlanmaktadır. Burada çocuklara hitap edecek eserler, eski ve yeni baskılı çocuk kitapları ile kültürümüzün temel kaynakları bulunacaktır. Hocam özellikle emekli olduktan sonra bütün vaktini burada geçirerek çevredeki çocuklara ve yetişkinlere hizmet etmeyi düşünmektedir. İşte hocamın yaptığı gibi her şeyi devletten beklemek hastalığından kurtulmalı ve bu tür gönüllü teşebbüsleri teşvik edip desteklemeli, yaygınlaşmalarını sağlamalıdır.

Bazı yabancı ülkelerdeki kütüphanelerin ve çocuk kütüphanelerinin hem nicelik hem de nitelik bakımından Türkiye'dekilerle kıyaslanamayacak kadar büyük farklara sahip olduğunu biliyoruz. Artık çok geç kalınan bu alanda bilinçli ve sistemli çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle "atıl kalmak" anlamına gelen Arapça "tatil" sözcüğünün okullarda öğretmenler, evlerde de veliler tarafından "en çok kitap okunacak zaman dilimi" anlamında içinin yeniden doldurulması gerekmektedir. Bu konuda

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı'na, sivil toplum örgütlerine ve tabîi ki özellikle yakın bir zamanda kurulacağına inandığımız *Çocuk Edebiyatı Enstitüsü'ne* büyük görevler düşmektedir.

8.

Çocukların zihinsel ve ahlâkî gelişimlerinde önemli yeri bulunan çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklara ulaşması ancak veliler ve öğretmenler aracılığıyla olmaktadır. Ancak velilerin ve öğretmenlerin belli yaş grubundaki, belli kültür seviyesindeki çocuklara hitap edecek olan yayınların seçiminde çok da bilgili olmadıkları ve titiz davranmadıkları açıktır. Bu bakımdan bu alanda yapılacak çalışmalardan biri de **veli ve öğretmen eğitimi** olmalıdır. Bu eğitim yine bu konuda yapılacak araştırmalar ve süreli yayınlar aracılığıyla velilere ve öğretmenlere de ulaştırılabilir.

Çocukların, çocuk edebiyatı ürünleriyle haşır neşir olmaları öncelikle onlara okumayı sevdirmekle olur. Bunun için anne-babaların okumayı sevdirebilecek veya en azından çocuklarını çok düzenli olmasa bile bir şekilde okuma sürecine dahil edebilecek çalışmalar yapmaları gerekir. Aslında küçük yaşlarda hemen hemen hiçbir çocuğun kitap okumayı çok sevdiği iddia edilemez. Zira bu yaşlar çocukların eğlence ve oyun yaşlarıdır hâlâ. Onların okullarda okumayı ve yazmayı söktükten sonra bir nevi bilimlerle haşır neşir olmaya başladıkları aşikârdır. O sebeple dikkat ederseniz genel olarak bilimlerden de çok hoşlanmadıkları ortadadır. Aslında bu isteksizlik, kolay bir eylem olarak oynamak varken; yazmak, okumak, birtakım bilimsel bilgiler edinmek gibi zor eylemlerle meşgul olmalarından kaynaklanmaktadır. O halde okumanın ve bilimsel bilgiler edinmenin kolay ve eğlenceli yollarla gerçekleştirilmesi çocukların okumayı ve çalışmayı sevmeleri konusunda istekli olmaları gibi bir sonuç doğuracaktır.

"Okumayı sevmek" kavramının daha çok ileriki yaşlarda, hatta gençlik veya orta yaşlar için geçerli olduğunu söylemek bile mümkündür. Okumayı sevdiğini söyleyen bir çocuğun bu ifadesi çok da bilinçli değildir aslında. O bakımdan anne ve babalar onların yazar olmasa da hayat boyu okuyan bilinçli bireyler olarak yetişmelerinde onlara öncülük etmelidirler. Anne ve babaların, bir de öğretmenlerin, bilinçli öncülükleri iki yolla olabilir: 1. Bizzat kendilerinin çocuklara yönelik çeşitli türlerdeki yayınları takip etmeleri, bunlardan seçme yapmaları; 2. Bu konudaki süreli yayınlar veya kitaplarda çocuklara (ve velilere) tavsiye edilen yayınları çocuklarına takdim etmeleri.

Çocuklara okumayı sevdirmek için en faydalı yollardan birkaçı şunlardır:

- a) Okul çağı öncesinde ebeveynin çocuğa özellikle uyku öncesinde masal, hikâye, fıkra türünden metinler anlatması veya okuması,
- b) Okul çağında çocuğun yaşına, ilgi ve düzeyine uygun yayınların anne-babalar tarafından çocuğa ulaştırılması ve çocuğun bunları okuması için teşvik edilmesi,
- c) Okul çağından itibaren çocuğun ileriki yaşlarda okumayı seven bir birey olabilmesi için ödüllendirilmesi,
- d) Çocuğun evde anne ve babasının sık sık gazete, dergi, kitap okuduğunu görmesi.

Türk edebiyatında çocuk edebiyatının tarihi gelişimine geçmeden önce yukarıda sıralanan ve üzerinde çalışılması gereken, gerçekleştirilmesi gereken çalışma alanlarını bir kez de tablo hâlinde sunalım:

Çocuk Edebiyatı Anabilim Dalı	Çocuk Edebiyatı Ansiklopedisi
Çocuk Edebiyatı Kütüphanesi	Türk Çocuk Edebiyatı Külliyyatı
Çocuk Edebiyatı Enstitüsü	Çocuk Kütüphaneleri
Çocuk Edebiyatı Dergisi	Gönüllü Çocuk Kütüphaneleri
Çocuk Edebiyatı Sitesi	Veli ve Öğretmen Eğitimi

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI TARİHİ TANZİMATTAN GÜNÜMÜZE TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI'NIN TARİHÇESİ

Şimdi, yukarıda bahsi geçen alanlarda yapılabilecek çalışmalara bir ön hazırlık olması açısından bu yazının konusu olan *Tanzimattan Günümüze Türk Çocuk Edebiyatının Tarihçesi* ve bu alandaki yayınlardan kısaca bahsetmek yararlı olacaktır.

CUMHURİYET ÖNCESİ

Dünya edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatında da çocuk edebiyatının ilk ve en yaygın ürünleri sözlü geleneğin içinde yer almıştır. Tanzimat öncesine uzanan tekerlemeler, ninniler, şiirler, masallar, destanlar, efsaneler, kıssalar, halk hikâyeleri, Karagöz oyunları, Nasreddin Hoca fıkraları hep bu sözlü geleneğin içinde yer almış olan birer anlatı türleridir. Tabii bu arada Tanzimat öncesi dönemde çocuklara yönelik olarak yazılmış veya yetişkinler için yazıldıktan sonra çocuk edebiyatına mal olmuş eserler hakkında bugün için geniş ve kesin bir bilgiye sahip olmadığımızı da burada belirtmiş olalım.

Çevirilerle Gelen Çocuk Edebiyatı

Tanzimat sonrasında çocuklara yönelik süreli yayınların ve çeşitli türlerdeki kitapların yayınlanması konusunda yavaş da olsa gelişen bir çaba olduğu gözlenir. Bu dönemde Türk edebiyatı sahasında çocuk edebiyatının sınırları içine girebilecek ilk eserlerin tarihi Tanzimat'ın ilânından 20 yıl sonraya rastlar. 1859 yılında üç farklı çalışmayla Türk çocuk edebiyatının bir nevi temelleri atılmıştır. Bu üç çalışma şunlardır:

- Şinasi'nin La Fontaine'den yaptığı fabl çevirileri 1859'da şairin *Tercüme-i Manzume* adlı kitabında yayınlanmıştır.
- Kayserili Doktor Rüştü adlı bir kişinin 1859'da yazdığı *Nuhbetü'l-Etfâl* isimli Arapça alfabe kitabının sonuna eklediği çocuk hikâyeleri, fabl tercümeleri ve kısa hayvan hikâyeleri bu türün Tanzimat sonrası Türk edebiyatındaki ilk örneklerinden biri olarak kabul edilebilir.
- Yusuf Kamil Paşa'nın klâsizmin zevk vererek eğitmek prensibini dikkate alarak François de Salignac de la Mothe Fenelon'dan 1859'da çevirdiği *Telemak* (Ter-

cüme-i Telemak) adlı roman da önemli bir çalışmadır. Ancak *Tercüme-i Telemak*'ın dilinin ağır olması onun çocuklara hitap eden eserlerde aranması gereken önemli bir kuralı ihlâl ettiğini göstermektedir.

Bu çalışmaları yine Şinasi'nin 1863'te yayınlanan "Müntehabat-ı Eş'ar" adlı şiir kitabına aldığı iki telif fablı izlemiştir. Bunlar *Kara Kuş Yavrusu ile Karga Hikâyesi* ve *Arı ile Sivrisinek Hikâyesi*'dir. Sonraki yıllarda Recaizâde Mahmut Ekrem'in çevirdiği fablleri yayınladığı *Naciz* (1871) adlı eserini, Ahmet Mithat Efendi'nin Fransızca'dan yaptığı kısa şiir ve hayvan hikâyeleri tercümelemleri ile Ziya Paşa'nın J. J. Rousseau'dan yaptığı *Emile* tercümesi takip etmiştir. Tanzimat döneminde bu çevirileri roman alanında Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe*'su (*Hikâye-i Robenson* adıyla-1864), *Güliver'in Seyahatnâmesi* (*Güliver Nam Müellifin Seyahatnâmesi* adıyla-1872), *Seksen Günde Devr-i Âlem* (ilk Jules Verne çevirisidir, çevireni belli değildir-1876), *Kaptan Hatras'ın Sergüzeşti* (1878), *Merkez-i Arza Seyahat* (1886), *Beş Hafta Balon İle Seyahat* (1889) gibi -aslında yetişkinler için yazılan fakat sonraları çocuk romanları olarak telakki edilen- romanlar izlemiştir.⁴ Bunları da Ahmet İhsan tarafından hepsi 1889-1904 yılları arasında çevrilmiş 16 Jules Verne romanı takip etmiştir.⁵ Tabî bu romanlar hem cumhuriyet öncesinde hem de cumhuriyet sonrasında birçok defa daha, farklı çevirmenler tarafından Türkçeye çevrilmiş,⁶ aynı zamanda bir çevirinin birçok defa yeni baskısının yapıldığı görülmüştür. Söz gelişi Robinson Crusoe'nun cumhuriyet öncesinde altı farklı çevirisi yapılmış, bunlardan ilk çeviri sahibi Ahmet Lütfi Efendi'ninki 1864'ten sonra 1867, 1870, 1871, 1874, 1877 ve 1889 yıllarında yeni baskılar yapmıştır.⁷

Tanzimat Sonrası Telif Çocuk Edebiyatımız

Bu çevirilerden başka Tanzimat dönemi yazarlarının çocuklara yönelik telif eserler yazmaya başladıkları da dikkati çekmektedir. Nitekim Ahmet Mithat Efendi'nin kaleme aldığı *Hâce-i Evvel* (1870) ve *Kissadan Hisse* (1871) adlı eserlerini edebiyatımızın ilk çocuk kitapları arasında saymak mümkündür. Bunlardan sonra Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Tefekkürü* (1886) ile Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu* (1890) dikkate alınmalıdır.⁸ Bu arada "yazarı belli, tipografi ile resimli olarak basılmış, biyografiye de yer veren ilk Nasreddin Hoca kitabı"⁹ olan Çaylak Tevfik'in *Letâif-i Nasreddîn*'i (1880) de önemli bir kaynaktır.

Tanzimat döneminden itibaren giderek artan çocuklara yönelik eserlerin II. Meşrutiyet dönemindeki örneklerini, özellikle Mehmet Emin Yurdakul, Fuat Köprülü, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Celal Sahir Erozan, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Halit Fahri Ozansoy, Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek gibi Millî Edebiyatçılarca yazılan ve çocuklara millî ve manevî değerleri aşlamak amacını güden çocuk şiirleri oluşturur. Bu yıllar aynı zamanda "çocuk şiirleri" kitaplarının artmaya başladığı yıllardır: Ali Ulvi Elöve'nin *Çocuklarımıza Neşideler* (1912), İbrahim Alâettin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri* (1913), Tevfik Fikret'in *Şermin*'i (1914), Ali Ekrem Bolayır'ın *Çocuk Şiirleri* (1917) ve *Şiir Demeti* (1923), Köprülüzade Mehmet Fuat'ın *Mektep Şiirleri* (1922), Ziya Gökalp'in *Kızıl Elma* (1915), *Yeni Hayat* (1918) ve *Altın Işık* (1923) adlı şiir kitapları bu türün cumhuriyet öncesindeki örnekleridir.¹⁰

Burada Fuat Köprülü'nün, derslerinde "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar."¹¹ diyerek Türk kültür tarihindeki önemini belirttiği *Kitâb-ı Dede Korkut*'un da ilk defa 1916'da Kilisli Rifat tarafından hazırlanarak *Kitâb-ı Dede Korkud Alâ Lisân-ı Taife-i Oğuzân* adıyla bastırıldığını ve bu tarihten sonra Dede Korkut'un hem yetişkilere hem de çocuklara hitap eden birçok baskısının yapılmaya başlandığını belirtelim. Aslında bugün çocuklar için yazılmamış olan ancak zamanla çocuklar tarafından beğenilip çokça okunan eserleri çocuk edebiyatının ürünleri arasına dahil ettiğimize göre Dede Korkut'u da Türk çocuk edebiyatının ilk eserlerinden biri saymamız pekala mümkün görünmektedir.

Cumhuriyet Öncesi Süreli Yayınlar

Süreli yayınlara gelince, bu alanda çocuklara yönelik yayınların yine Tanzimat döneminde başladığı görülür. Bu sahada ilk çocuk dergisi *Mümeyyiz* (1869) olmuştur. Dergi her sayıda çocuklar için haberler, bilmeceler, roman tefrikaları, ahlâkî yazılar yayınlamıştır. *Mümeyyiz*'in ardından yeni harflerin kabulüne kadar yayınlanan diğer çocuk dergileri veya çocuklara da hitap eden dergiler son yıllarda yapılan bazı titiz çalışmalar sonucunda ortaya konmuştur. Bu çalışmalardan biri olan *Eski Harfli Çocuk Dergileri*'nde Cüneyd Okay tespit ettiği 49 çocuk dergi-gazetesini, İsmet Kür ise *Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları* adlı çalışmasında tespit edebildiği 28 süreli yayını tanıtmaktadır. Biz aşağıda Cüneyd Okay'ın çalışmasında verdiği dökümü aynen sunuyoruz:¹² Tabii bu iki kapsamlı kaynaktaki süreli yayınlar karşılaştırıldığında Kür'de olup da Okay'da olmayan iki dergi adına rastlandığını da belirtmiş olalım: *Arkadaş* (1876), *Arkadaş* (1909). Aslında bu iki dergiden ikincisini Kür'ün "Arkadaş", Okay'ın ise "Mekteblilere Arkadaş" adıyla verdiği görülüyor. Zira iki araştırmacının da 14 sayı çıktığını belirttiği derginin çıkış yılı birinde 1909, diğerinde 1910 olarak verilmiştir. Bu durumda farklılığın sadece 1876'da çıkan Arkadaş adlı dergide olduğu görülür. Böylece bu dergiyi de hesaba katarsak eski harfli çocuk dergilerinin toplam sayısı 50'e yükselmiş olur.

Aşağıdaki tabloda sırasıyla "Ç" derginin çıkış tarihini, "S" derginin kaç sayı yayımlandığını, "K" ise kapanış tarihini göstermektedir:

Bu arada 1927-1928 yıllarında Sabiha Zekeriye Sertel, Mehmet Zekeriya Sertel ve Faik Sabri Duran'ın hazırlayıp bastırması olduğu 4 ciltlik *Çocuk Ansiklopedisi*'ni de anmadan geçmeyelim. Yeni harflere geçişin yarattığı kriz ortamında çıkışına ara veren ansiklopedi 1937'de bu sefer *Yeni Çocuk Ansiklopedisi* adıyla 2 cilt daha yayınlanır.¹³ Edebiyatla olan bağı zayıf olmakla birlikte çocukların okuma serüveninde ilgi duyacakları konu başlıklarını da ihtiva etmektedir bu ansiklopedi.

1928'de yeni Türk alfabesinin kullanılmaya başlanmasının ardından çocuk dergilerinin sayısında ve çıkış süresinde artış gözlenmiştir. Ancak bugün için hem eski harfli hem de yeni harfli çocuk dergilerinden hangilerinin tam anlamıyla/bütünüyle "çocuk edebiyatı" sahasına girdiği üzerine de ciddi bir araştırmanın yapılması zorunlu görünmektedir.

Ç	DERGİ ADI	S	K	Ç	DERGİ ADI	S	K
1869	Mümeyyiz	49	1870	1913	Talebe Defteri	68	1918
1873	Hazine-i Etfâl	1	1873	1913	Çocuk Duygusu	61	1914
1875	Sadâkat	6	1875	1913	Türk Yavrusu	2	1913
1875	Etfâl	16	1875	1913	Çocuklar Alemi	10	1913
1875	Ayîne	41	1876	1913	Kırlangıç	3	1913
1880	Tercümân-ı Hakikat	26	1880	1914	Çocuk Bahçesi	21	1914
1880	Aile	3	1880	1914	Çocuk Dostu	13	1914
1880	Bahçe	40	1881	1914	Mini Mini	7	1914
1881	Mecmua-i Nevresidegân	4	1881	1918	Küçükler Gazetesi	8	1918
1881	Çocuklara Arkadaş	12	1881	1918	Hür Çocuk	3	1918
1881	Çocuklara Kıraat	18	1882	1919	Haftalık Çocuk Gazetesi	8	1919
1882	Vasıta-i Terakki	4	1882	1919	Lâne	3	1920
1886	Etfâl	23	1886	1920	Hacıyatmaz	1	1920
1887	Numûne-i Terakki	9	1888	1922	Bizim Mecmua	74	1927
1887	Debistân-ı Hired	1	1887	1923	Yeni Yol	113	1926
1887	Çocuklara Talim	9	1888	1923	Musavver Çocuk Postası	18	1923
1896	Çocuklara Mahsus Gazete	626	1908	1923	Çıtı Pıtı	4	1923
1897	Çocuklara Rehber	166	1901	1924	Haftalık Resimli Gazetemiz	7	1924
1905	Çocuk Bahçesi	43	1905	1924	Resimli Dünya	21	1925
1909	Musavver Küçük Osmanlı	3	1909	1925	Sevimli Mecmua	13	1925
1910	Mekteblilere Arkadaş	14	1910	1925	Mektebliler Alemi	6	1925
1913	Çocuk Dünyası	94	1918	1926	Türk Çocuğu	24	1928
1913	Ciddî Karagöz	3	1913	1926	Çocuk Dünyası	30	1927
1913	Çocuk Yurdu	7	1913	1927	Çocuk Yıldızı	10	1927
1913	Mektebli	19	1913				

CUMHURİYET SONRASI

Cumhuriyet sonrası çocuk edebiyatına gelince, çeşitli kaynaklarda cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatının tarihsel gelişiminin genellikle üç-beş sayfa içinde verilen birtakım şair-yazar-eser isimleriyle geçirildiği görülür.¹⁴ Tabii bu kaynaklarda çocuk edebiyatımızın tarihi gelişimi ile ilgili kapsamlı bilgi verilmesi, bu çalışmaların ön plâna çıkan amaçlarından olmadığı için bununla yetinildiği söylenebilir. Makalemiz için ayrılan yer göz önünde bulundurulduğunda burada maalesef bizim de aynı yolu takip etmek zorunda kaldığımız görülecektir. Yalnız meseleye sorgulayıcı bir bakış açısıyla yaklaşmaya çalıştığımız da dikkati çekecektir.

Cumhuriyet Sonrası Çeviri Çocuk Kitapları

Cumhuriyetten önce olduğu gibi cumhuriyetten sonra da çocuk edebiyatımızın gelişiminde çevirilerin önemli bir yeri vardır. Bu dönemde de özellikle edebiyat dünyasının önde gelen isimleri tarafından klâsik yazar ve eserlerin çevrilmesine devam edilmiştir. Söz gelişi Orhan Veli Kanık, Sabahattin Eyüboğlu ve Nazım Hikmet *La Fontaine*'den çeviri yapmışlardır.¹⁵ Cumhuriyet sonrası Robinson çevirilerinden bazıları da Kemalettin Şükrü (Robenson Krüzae-1932), Necdet Rüştü Efe (Robenson Kruzoe-1938), Yaşar Nabi Nayır (Issız Adada 28 Yıl adıyla-1942) tarafından yapılmıştır. Bir diğer klâsik *Güliver'in Seyahatnamesi* önce kısaltılarak *Cüceler Memleketinde* (1927) adıyla basılmış, ayrıca 1935'te *Cüceler ve Devler Memleketinde: Güliver'in Seyahatleri* adıyla Ercüment Ekrem Talu tarafından dilimize kazandırılmıştır.

Türk edebiyatında en çok sevilen ve kitapları en çok çevrilerek basılan romancı Jules Verne olmuştur. Bu tespit hem cumhuriyet öncesi hem de cumhuriyet sonrası için geçerlidir. Yalnız *Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Bibliyografyası CD'sinde* Jules Verne'in 34 romanının toplam 50 baskı yaptığı görülürken M. Sabri Koz'un yaptığı araştırmada 28 romanının toplam 32 baskı yaptığı dikkati çekmektedir. Benzer bir durumla yeni harflerle yapılan çeviriler hakkındaki araştırmalarda da karşılaşırız. *Metis Çeviri*'nin üstelik 1991'de yayınladığı "Çeviri Çocuk Edebiyatı Kaynakçası-I" ve "Çeviri Çocuk Edebiyatı Kaynakçası-II"den anlaşıldığı üzere sadece 1960-1990 yılları arasında Jules Verne romanları 141 baskı yapmışken, M. Sabri Koz 1930-1986 arasında yapılan Jules Verne baskılarının toplam sayısını 87 olarak vermektedir.¹⁶ Bu da Türk çocuk edebiyatı tarihinin yazımında, uzun soluklu ve çok titiz çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Burada 1940'lı yıllarda yaşanan iki çeviri hadisesinden de kısaca bahsetmek gerekir. Bunlardan birincisi Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1943'te çoğu çeviri olan 100'e yakın kitabı bastırıp dağıtması, ikincisi ise Hasan Ali Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı yıllarında çevrilen batı klâsikleri içinde çocuk edebiyatı kitaplarının da yer almasıdır.

Cumhuriyet dönemi çok yoğun olmasa da önemli çeviri faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir dönem olmuştur. Her ne kadar bu dönemde özellikle hangi yıllarda hangi yabancı kitapların çevrilip yayınlandığına dair elimizde derli toplu ve eksiksiz bir bibliyografya bulunmamakla birlikte bu yönde bazı çalışmalar yapılmamış da değildir. Söz gelişi *Metis Çeviri* dergisinin 1991 bahar ve yaz sayılarında Türkiye'de 60'lı, 70'li ve 80'li yıllarda hangi yazarın hangi eser(ler)inin kaç defa basıldığına dair bir bibliyografya çalışması yayınlanmıştır.¹⁷ Bu çalışmaya göre 60'lardan 90'lara Türkiye'de en çok yayınlanan çeviri eserler içinde masal ve fabl türünde Grimm Kardeşler (66 baskı), Andersen (62 baskı), La Fontaine (37 baskı) ve Aisopos (13 baskı) gelmektedir. Roman türünde ise birinciliği 141 baskıyla Jules Verne almaktadır. Onu farklı sayıdaki baskılarla diğer romancı ve hikâyeciler takip etmektedir. Bu isimlere bakıldığında hemen hepsinin çocuk klâsikleri arasına girmiş eserler olduğu görülür: Alis Harikalar Diyarında, Cervantes, Pinokyo, Robinson Crusoe, David Kopperfield, Oliver Twist, Heidi, Define Adası, Tom Amcanın Kulübesi, Gülliver'in Seyahatleri, Polyanna, Küçük Prens ve Jules Verne'in birçok romanı.¹⁸

Cumhuriyet Sonrası Telif Çocuk Kitapları

Cumhuriyetten sonra, özellikle yeni harflerin kabulünün ardından çeşitli yayınevlerinin çocuk kitabı yayınlamaya özen gösterdiği bellidir, ancak Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çocuk edebiyatı üzerinde pek fazla tartışma görülmez. Diğer taraftan çocuklara yönelik masal, şiir, hikâye-roman türü yayınlarda önemli bir artış gözlenir. Bu artış bilhassa 1930 sonrasına tekabül eder:

Masal:

Cahit Zarifoğlu (Serçekuş-1988; Katıraslan-1988; Ağaçkakanlar-1989; Motorlu Kuş-1989; Yürekdede İle Padişah-1989), Naki Tezel (İstanbul Masalları-1938; Ço-

cuk Masalları-1943; Türk Masalları-1971), Tahir Alangu (Billur Köşk-1961; Keloğlan Masalları-1967), Eflatun Cem Güney (En Güzel Türk Masalları-1948; Bir Varmış Bir Yokmuş-1956; Evvel Zaman İçinde-1957; Dede Korkut Masalları-1958; Gökten Üç Elma Düştü-1960; Az Gittik Uz Gittik-1961), Cahit Uçuk (Türk Çocuğuna Masallar-1946; Ateş Gözlü Dev-1946; Kurnaz Tilki-1946; Herte Merte Pitte-1990; Şahnazar-1990), Oğuz Tansel (Altı Kardeşler-1959; Yedi Devler-1960; Üç Kızlar-1963; Mavi Gelin-1966; Allı İle Fırfırı-1976), Hasan Latif Sarıyüce (Keloğlan Masalları-1980; Gökten Üç Elma Düştü-1991; Anadolu Masalları-1993), Mehmet Başaran (Boyalı Irmak-1975; Yağmur Gelini-1975; Armutlu Tarla-1979), Aytül Akal (Geceyi Sevmeyen Çocuk-1991; Canı Sıkılan Çocuk-1993; Kardeş İsteyen Çocuk-1993), Elvan Pektaş Deniz (Guguklu Saat-1988; Yağmur Ormanı-1988), Mevlâna İdris Zengin (Çınçınlı Masal Sokağı-1991; Kirpiller Şapka Giymez-1991; Uçan Eşek-1991), Ahmethan Yılmaz (Karanfilli Dev Amca-1991; Kardan Adam Ağladı-1991), Mustafa Ruhi Şirin (Kar Altında Bir Kelebek-1988; Guguklu Saatin Kumrusu-1989; Kuş Ağacı-1991) adlı çalışmalar ön plâna çıkan masal kitaplarıdır.¹⁹

Bunlara ek olarak şu masal yazarlarını ve kitaplarını da sayabiliriz: İbrahim Zeki Burdurlu (Nar Güzeli-1963; Güllü Padişah-1963; Mavi Pullu Balık-1964; Ömürsün Nasreddin Hoca-1965), Orhan Şaik Gökyay (Bugünkü Dille Dede Korkut Masalları-1939), Eflatun Cem Güney (Dertli Kaval-1945; Karayılan ve Karagülmez-1946; Zümrütü Anka-1948; Açıl Sofram Açıl-1949; Aşık Garip-1950; Akıl Kutusu-1953), Ahmet Uysal (Keloğlanın Diliyle-1977), İsmail Sivri (Masallar-1977), Ahmet Kahraman (Yediden Yetmiş Masallar-1977), Nihat Behram (Göğsü Kınalı Serçe-1976), Yaşar Kemal (Filler Sultanı İle Kırmızı Sakallı Topal Karınca-1977), Erol Toy (Altın Saray-1977), Ülkü Tamer (Şeytanın Altınları-1976), Dinçer Sümer (Aklımda Kalkan Masallar-1993), Erhan Bener (Şahmeran Öyküsü-1991), Ayşe Kilimci (Dikenci Karga-1991; Çöp Kraliçe-1990), Tarık Dursun Kakıncı (Lafonten Masalları-1994; Bir Küçük Adam Varmış-1994; Yaramaz Kuzu-1994; Ezop Masalları-1992; Horoz İle İnci-1995), Hüseyin Yurttaş (Astronot Çekirge-1994), M. Ruhi Şirin (Her Çocuğun Bir Yıldızı Var-1992).²⁰

Hikâye ve Roman:

Abdullah Ziya Kozanoğlu (Kızıltuğ-1923; Atlı Han-1924; Türk Korsanları-1926; Gültekin-1928), Mahmut Yesari (Bağrıyanık Ömer-1930), Reşat Nuri Güntekin (Kızılıcak Dalları-1932), N. Rakım Çalapala (87 Oğuz-1933), Huriye Öniz (Köprüaltı Çocukları-1936), İ. Fahrettin Sertelli (Tahtları Deviren Çocuk-1937), Cahit Uçuk (Türk İkiizleri-1937), Gülten Dayıoğlu (Kırmızı Bisiklet-1964; Fadiş-1971; Dört Kardeştiler-1971; Suna'nın Serçeleri-1974; Yurdumu Özledim-1977; Ben Büyüyünce-1979; Leylek Karda Kaldı-1979; Dünya Çocukların Olsa-1981; Şenlik Günü-1983; Kır Gezisi-1983; Akıllı Pireler-1983; Sıcak Ekmek-1984; Işın Çağı Çocukları-1984; Ölümsüz Ece-1985; Geriye Dönenler-1986; Uçan Motor-1988; Küskün Ayıcık-1989; Pargat Dağı'nın Esrarı-1989; Yeşil Kiraz-1998), Talip Apaydın (Toprağa Basınca-1964; Dağdaki Kaynak-1975; Elif Kızın Elleri-1981), Kemal Bilbaşar (Yonca Kız-1971; Kurbağa Çiftliği-1976), İbrahim Örs (Canbazlar Kralı-1975; Al-

manya Öyküleri-1975), Mükerrerem Kamil Su (Mutluluk-1972; Olaylar Gemisi-1973), Aziz Nesin (Uyuşana Tosunum-1971), Rifat İlgaz (Hababam Sınıfı-1964, Küçük Çekmece Okyanusu-1979, Cankurtaran Yılmaz-1983), Mehmet Şeyda (Bir Gün Büyüyeceksin-1966; Şeytan Çekiçleri-1971; Ölümsüz Dostluk-1978; Çikolata-1976, Düşleme Oyunu-1979), Kemalettin Tuğcu (Saadet Borcu-1943; Hissiz Adam-1943; Uçurum-1945; Küçük Sevgili-1946; Taş Yürek-1947; Sokak Çocuğu-1955; Düşkün Çocuk-1957; Küçük Mirasyedi-1969; Sokak Köpeği-1975; Dağdaki Yabancı-1976; Şeytan Çocuk-1976), Mümtaz Zeki Taşkın (Çitlembik Kız-1981; Çocuklara Kahramanlık Öyküleri-1977; Balık Çocuk-1973; Ördek Ömer-1976), Muzaffer İzgü (Yumurtadan Çıkan Öğretmen-1991; Küçük Arı, Büyük Arı-1993; Can Dayım-1994; Ekmek Parası-1993; Anneannem Askere Gidiyor-1994; Hokus Pokus-1995; Uzay Dolmuşu Kalkıyor-1996), Ayla Kutlu (Merhaba Sevgi-1991; Yıldız Yavrusu Behram'ın Dünya Serüvenleri-1994), Tarık Dursun Kakıncı (Otobüsüm Kalkıyor-1993; İyilikçi Tilki-1994), Ayşe Kilimci (Benim Adım Çocuk-1993), Sulhi Dölek (Yeşil Bayır-1991; Arkadaşım Dede-1992), Hüseyin Yurttaş (Çamlı Kuledeki Giz-1995; Uzaylılar Geline-1995; Cüceler Gezegeni-1994).²¹

Bunlara ek olarak Nihal Atsız (Bozkurtların Ölümü-1946; Bozkurtlar Diriliyor-1949), Fakir Baykurt (Sakarca-1976) ve bütün eserlerini burada saymaya imkan olmayan Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun, Cahit Uçuk'un, Cahit Zarifoğlu'nun ve Kemalettin Tuğcu'nun hikâye ve romanları dikkate alınmalıdır.

Tabî bu arada hepsi cumhuriyet öncesi yazılmış olmasına rağmen cumhuriyet sonrasında en çok basılan ve okunan hikâye yazarımız Ömer Seyfettin'in hikâye kitaplarını da unutmamak gerekir. Zira Ömer Seyfettin'in hikâyeleri bundan sonra da Türk edebiyatının çocuklar tarafından en çok okunan klâsikleri olma özelliğini sürdüreceğe benzemektedir.

Şiir:

Orhan Veli, (Nasreddin Hoca-1949), Yusuf Ziya Ortaç (Kuş Cıvıltıları-1938; Sizin İçin-1938), Faruk Nafiz Çamlıbel (Akıncı Türküleri-1938), M. Necati Öngay (Sonbahar-1962; Sevgi Bahçesi-1963; Çocuk Şiirleri-1942), Mümtaz Zeki Taşkın (Çocuklarımıza Resimli Şiirler-1959), Ceyhun Atuf Kansu (Bir Çocuk Bahçesinde-1941; Çocuklar Gemisi-1946), Yalvaç Ural (Müzik Satan Çocuklar-1979; Kulağımdaki Küçük Çan-1979), Ülkü Tamer (Virgöl'ün Başından Geçenler-1965; Masal Şiirleri-1981), Abdülkadir Budak (Bir Gül Çocuk-1981), Abdülkadir Bulut (Kahveci Güzeli-1981), Mustafa Ruhi Şirin (Gökyüzü Çiçekleri-1983; Çocuk Kalbimdeki Kuş-1990) Cahit Zarifoğlu (Gülücük-1988), Mevlâna İdris Zengin (Kuş Renkli Çocukluğum-1990), Ali Akbaş (Kuş Sofrası-1991), Hasan Demir (Kuşlarla Büyümek-1999), Ahmet Efe (Işığın Yüreği-1999), Gökhan Akçiçek (Bulutlar Örtmese Güneşi-1992; Bülbül Deresi Şiirleri-2001; Çocuklara Ölüm Yakışmaz-2001). Bunlara ek olarak edebiyatımızın en çok çocuk şiiri yazmış şairi ve onun çocuk şiiri kitapları gelir. Fazıl Hüsnü Dağlarca hayatının yaklaşık otuz yılını çocuk şiirlerine vermiştir ve bugün 20'den fazla çocuk şiir kitabı bulunmaktadır: (Çocuk ve Allah-1957; Kuş Ayak: Açıl Susam Açıl-1967; Kuş Ayak: Boyalı Ses-1971; Arka Üstü-1974; Yeryü-

zü Çocukları-1974; Balina ile Mandalina-1977; Yazıları Seven Ayı-1978; Göz Masalı-1979; Yaramaz Sözcükler-1979; Şeker Yiyen Resimler-1980; Güneşi Doğduran-1981; İlkokul 2'deki/Kanatlarda-1981; Bitkiler Okulu-1995; Dolar Biriktiren Çocuk-1995; Oyun Okulu-1998; Kaçan Uykular Ülkesi-1981; Cinoğlan-1981; Hin ile Hincik-1981; Okulumuz 1'deki-1999; Okulumuz 3'teki-1999; Cıncık-2000; Cin ile Cıncık-2000).²²

Yukarıda adları ve şiir kitapları sıralanan şairlere şunları da eklemekte yarar vardır: İbrahim Zeki Burdurlu (Keloğlan-1949; Basık Tavan-1950; Atatürk'üm-1959; Köroğlu Destanı-1965), Şükrü Enis Regü (Elma Ağacı-1971), İsmail Uyaroğlu (Çocuk ve Şiir-1972; Gül Sağnağı-1976), Ahmet Uysal (Kuş Gölünde Günler-1993), Süreyya Berfe (Çocukça-1983).

Cumhuriyet öncesinde doğup cumhuriyet yıllarında eser veren şair ve yazarlara ek olarak, bugünün yaşayan genç ve yaşlı edebiyatçılarından yukarıda ismi geçmeyen daha birçok isim çocuklar için şiir, masal, hikâye ve roman yazmaya devam etmektedir.

Yukarıda adları ve eserleri zikredilmeyen, ancak çocuk edebiyatı türlerine giren eserleri olan daha birçok yazar ve şairimizin olduğu muhakkaktır. Bu tür kısa soluklu çalışmalar bütün yazar ve şairlerimizin ve eserlerinin adlarını vermeye müsait değildir. Bu da bize ayrıntılı bir *Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi*'nin yazılması gerekliliğini bir kez daha hatırlatmaktadır.

Cumhuriyet Sonrası Süreli Çocuk Yayınları

Cumhuriyet sonrası yeni harflerle basılan çocuk dergilerinin belli başlıcaları şunlardır:

Ateş (1930), Çocuk Sesi (1932), Afacan (1934), Yavrutürk (1936), Gelincik (1936), Çocuk Gazetesi (1938), Binbir Roman (1939), Çocuk Romanları (1941), Çocuk Gözü (1945), Şen Çocuk (1945), Doğan Kardeş (1945), Karınca (1952), Çocuk Haftası Yıllığı (1959). Bunlara ek olarak daha çok gazeteler, bankalar ve çeşitli kurumların çıkardığı dergiler de hatırı sayılır bir yekûn tutmaktadır: Milliyet Kardeş, Tercüman Çocuk, Türkiye Çocuk, Zaman Çocuk, Hürriyet Çocuk, Diyanet Çocuk, Çekirge, Şeker Çocuk, Vakıf Çocuk, Pamuk Çocuk, Uçan Çocuk, Çocuk ve Yuva, Elma Şekeri, Yeni Can Kardeş, Kandil Çocuk, Çocuğa Selâm, Kumbara, Başak Çocuk, Başaralım. Ayrıca bunlara 1970'li yıllarda Yeşilay'ın çıkardığı ve çocuk edebiyatının gelişmesinde önemli bir yeri olan Mavi Kırangıç ile Mavi Kuş, Kırmızı Bisiklet, Kervan adlı dergileri ve son zamanlarda yayın yapmaya devam eden Miço, Kırmızı Fare, Ebe Sobe, Salıncak'ı da edebiyata yer veren çocuk dergileri arasına katabiliriz.²³

Tabii burada çocuk edebiyatı yayıncılığı alanında sorgulanması gereken bir noktadan bahsetmek gerekiyor. Bir çocuk dergisinin çocuk edebiyatına dahil edilebilecek bir süreli yayın sayılabilmesi için hangi şartları taşıması gerekmektedir? Yani "çocuk dergisi" ile "çocuk edebiyatı dergisi" arasında belirgin farkların olması gerekiyor zannınca. Önce bu farklar araştırılıp ortaya konabilirse bu dergilerden hangilerinin çocuk

edebiyatı dergisi olduğu daha rahat belirlenebilir. Bu sahada kafa yoran araştırmacıların yakın bir gelecekte böyle bir çalışma yapacağını temenni ediyoruz.

Çocuk Edebiyatına Akademik Bakış

Burada ilk önce cumhuriyet öncesinde «çocuk edebiyatı» üzerinde duran birkaç yazının varlığından bahsetmek yararlı olacaktır. İlk kez Ali Nusret adında bir yazarımız (1874-1919) çocuk edebiyatını konu edinen ve çocuk edebiyatının önemini vurgulayan bir yazı kaleme almıştır. Bu yazı *Şûrâ-yı Ümmet* gazetesinde 1908 yılında yayınlanmıştır.²⁴ Ardından 1909'da Darulmuallimin Müdürlüğü'ne getirilen Satı Bey, bu alandaki eksikliği hissederek birtakım girişimlerde bulunmuş, söz gelişi şairlerden çocuklara yönelik şiirler yazmalarını istemiş, bu istek doğrultusunda İbrahim Alâettin Gövsa *Çocuk Şiirleri*'ni (1911), Ali Ulvi Elöve de *Çocuklarımıza Neşideler*'i (1912) yazıp yayınlamıştır. Satı Bey, *Çocuklarımıza Neşideler*'e yazdığı 11 Şubat 1911 tarihli sunuş yazısında çocuklara yönelik edebiyatın önemi üzerinde durmuş, çocuklara yönelik eserlerin eksikliğinden yakınmıştır.²⁵

Türk edebiyatında cumhuriyetten önce "çocuk edebiyatı" kavramını kullananlardan bir diğer isim de İbrahim Alâettin Gövsa olmuştur. Gövsa'nın "Çocuk Edebiyatı" başlıklı yazısı *Tedrisat Mecmuası*'nın 48 ve 50. sayılarında yayınlanmıştır.²⁶ Bu arada 1920 öncesinde açılmaya başlanan anaokullarına dönük bir çalışma olduğu anlaşılan ve dönemin Maarif Nazırı Ahmet Cevad (Emre) tarafından kaleme alınan "Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı" (1917) adlı kitap çocuk edebiyatı tarihimizde kayda geçmesi gereken bir çalışmadır. Buna ek olarak cumhuriyetin ilk yıllarında (1925-1929 arasında) görev yapmış olan Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Uğural'ı, çocuk ve gençler için dönemin ünlü edebiyatçılarına hazırlatmış olduğu kitaplardan dolayı anmak gerekir.²⁷

Tabîi cumhuriyet öncesinde "çocuk edebiyatı" teriminin ilk defa kullanımı ve bu dönemde kimlerin bu terimi konu edinen yazılar yazdığı hakkında kapsamlı araştırmalara da ihtiyaç olduğu ortadadır. Dönemin çocuk dergi ve gazeteleri titiz bir okumaya tabi tutulduğunda bu konuda önemli bir mesafe katedilebilir.

Türkiye'de çocuklara yönelik yayınların Tanzimattan sonra giderek arttığına yukarıda değinilmişti. Cumhuriyetten sonra da bu artış devam etmiştir. Ancak bu iki dönem arasında bazı belirgin farklar göze çarpmaktadır. En başta cumhuriyetten önce sadece çocuklar için yayın yapmanın önemi üzerinde yoğunlaşmış, cumhuriyetten sonra ise «çocuk edebiyatı» kavramı üzerinde durulmaya, akademik anlamda çocuk edebiyatının eğitim boyutu üzerinde araştırmalar yapılmaya ve bu bağlamda birtakım teorik ve akademik kitaplar yazılmaya başlanmıştır. Bu tür kitapların ağırlıklı olarak son yarım yüzyılın, hatta son çeyrek yüzyılın ürünleri olduğu da dikkatlerden kaçmaz.

Bu kitaplarda çoğunlukla dünya çocuk edebiyatı ile Türk çocuk edebiyatının tarihçesine kısaca değinilmiş, daha çok çocuk edebiyatının genel vasıfları, çocuk edebiyatı türleri ve bu türlerin örnekleri, çocuk edebiyatı ürünlerinin eğitim işlevi, bu eserlerin çocukların eğitimindeki yeri ve önemi, çocuk kitaplarında aranması gereken vasıflar gibi konular üzerinde durulmuştur. Bu kitaplar ilk baskı yıllarına göre aşağıda sıralanmıştır:

1. bs.	KİTAP ADI	YAZAR
1954	Türkçe Çocuk Edebiyatı	Kemal Demiray
1966	Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız	Enver Naci Gökşen
1975	Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları	Meral Alpay-R. Anhegger
1977	Çocuk Edebiyatı	A. Ferhan Oğuzkan
1987	Çocuk Edebiyatı	Turhan Baraz
1994	Çocuk Edebiyatı	Haz. M. Ruhi Şirin
1997	Çocuk Edebiyatı	Öner Ciravoğlu
1998	Cumhuriyet Devri Çocuk Edebiyatı	Zeki Gürel
1998	Çocuk ve Edebiyat	Necdet Neydim
2000	Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı	Hüseyin Tuncer- Mehmet Yardımcı
2000	Uygulamalı Çocuk Edebiyatı	İbrahim Kıbrıs
2000	Çocuk Edebiyatı	A. Yaşar Zengin-Nesrin Zengin
2001	İkibine Doğru Çocuk Edebiyatımız	Zeki Gürel
2002	Örneklerle Çocuk Edebiyatı	Recep Nas
2002	Çocuk Edebiyatı	Alemdar Yalçın-Gıyasettin Aytaş
2002	Çocuk Edebiyatı	Tacettin Şimşek
2002	Yaratıcı Çocuk Edebiyatı	Hasan Gülerüz
2002	Meşrutiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı: Şiir	Cüneyd Okay
2002	Çocuk ve Edebiyat	Sedat Sever
2003	Çocuk Edebiyatı	Necdet Neydim
2003	Çeviri Çocuk Edebiyatı	Necdet Neydim

Türkiye'de üniversitelerde "Çocuk Edebiyatı"nın ders olarak okutulmasına son 20-30 yılda ağırlık verildiğini biliyoruz. Zaten yukarıda adı geçen "çocuk edebiyatı" kitaplarının çoğu da üniversite öğretim üyeleri tarafından bu süreç içinde kaleme alınmıştır. Konuya verilen önem artmakla birlikte yine de bu dersin bugün için bütün üniversitelerimizdeki durumunun ne olduğu konusunda ciddi bir araştırma yapmak, bu konudaki eksiklikleri ve yapılabilecekleri değerlendirecek bir rapor hazırlamak gerekliliği de gün gibi aşikârdır. Bu arada çocuk edebiyatı dersinin Türk eğitim sistemindeki başlangıcı ve gelişimi hakkında da ayrı bir çalışmaya ihtiyaç olduğu kesindir.

Türk Çocuk Edebiyatı Tarihine Katkı

Cumhuriyetin ilânından sonra Çocuk Edebiyatı'na, çocuklara yönelik yayınlara eskiye nazaran daha fazla önem verildiği, bu sahadaki yayınların bir hayli arttığı görülür. Ancak yukarıda da söz edildiği üzere ne yazık ki bugüne kadar çocuk edebiyatımızın cumhuriyet öncesi ve sonrasının geniş çaplı bir profili çizilmemiştir. Hatta Türk çocuk edebiyatı tarihi adına kaleme alınan yazıların ve bazı kitaplardaki kısa bölümlerin çok yetersiz olduğu da gözlerden kaçmaz. Diğer taraftan Türk çocuk edebiyatı tarihi alanına önemli katkıda bulunan yetkin eserlerin sayısı ise bir hayli azdır. Bunların en temel özelliği Türk çocuk edebiyatını bütüncül açıdan değil de sadece belli tarihi dönemleri ele almak bakımından değerlendirmiş olmalarıdır. Bunlardan birkaçı Cüneyd Okay'ın *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, İsmet Kür'ün *Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları*, yine Cüneyd Okay'ın *Meşrutiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı: Şiir*, Zeki Gürel'in *Cumhuriyet Devri Çocuk Edebiyatı* ile her ikisini de Hülya Argunşah Hanım'ın çalıştırdığı iki yüksek lisans tezidir: Gülünaz Pehlivan, *1860-1928 Yılları Arasında Yayınlanan Çocuk Kitapları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

sü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1993; Öztürk Emiroğlu, *Tanzimat'tan 1928'e Kadar Yayınlanan Çocuk Gazete ve Dergileri Üzerine Bir İnceleme*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1992.

Kapsamlı bir Türk çocuk edebiyatı tarihinin yazılması noktasında bugünkü mevcut çocuk edebiyatı kitapları ile çocuk edebiyatı tarihine diğerlerine göre daha fazla yer ayırmış olan şu çalışmalar da katkıda bulunacaktır: *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı* (İbrahim Kıbrıs), *Çocuk Edebiyatı* (Haz. Mustafa Ruhi Şirin), *Çocuk Edebiyatı* (Tacettin Şimşek).

Bu bölümde sonuç olarak Türk çocuk edebiyatı tarihinin yazımının çok geciktiğini, yukarıda adları sıralanan çalışmalar dikkate alınarak kapsamlı bir Türk çocuk edebiyatı tarihinin yazımına bir an önce eğilmek gerektiğini belirtelim.

Sivil Toplum Örgütleri ve Çocuk Edebiyatı

Türkiye'de çocuk kitapları yayınlayan birçok yayınevi olmasına rağmen çocuk edebiyatı ile ilgilenen sivil toplum örgütlerinin sayısı oldukça azdır. Bugün için dernek veya vakıf olarak bu yönde önemli faaliyetleri olan -tespit edebildiğimiz- sivil toplum örgütleri ve bunların kuruluş tarihleri şöyledir: *Çocuk Vakfı* (1990), *Çocuk Yayınları Derneği* (1994), *Çocuk Edebiyatçıları Birliği Derneği* (?), *Çocuk ve İlkgençlik Kültürü ve Edebiyatı Araştırmacıları Derneği* (1999).

Dikkat edilirse bu örgütlerin kuruluş tarihleri çok eskiye gitmemektedir. Kanaatimizce bu tür sivil toplum örgütleri gelecekte hem daha çok artacak hem de çocuk edebiyatıyla daha yakından ilgileneceklerdir. Yani mevcut STK'ların çocuk edebiyatı ile çok yakından ilgilenmedikleri de anlaşılmaktadır. Çok yakından ilgilenmemektedirler, çünkü bu örgütler Türkiye çapında kendilerini tanıtmak, yoğun bir faaliyet programına sahip olmak ve çocuk edebiyatı ile ilgili gerçekleştirdikleri bu faaliyetlerle hatırı sayılır bir gündem oluşturmak noktasında çok başarısızdılar.

Cumhuriyet döneminde çocuk edebiyatı alanında bunlara ek olarak başka girişimler de olmuştur. Bunlardan biri bazı dergilerin çıkardıkları *çocuk edebiyatı özel sayılarıdır*. Bu özel sayılardan bazılarının -dillendirilmeyen- farklı amaçları olsa bile, bunlar genel anlamda "çocuk" ve "edebiyat" konusunun gündemde kalmasını, sorunların tartışılmasını, bu konuda neler yapılabileceğine dair önerilerin öne sürülmesini sağlamak bakımından önemlidirler. Diğer taraftan birincisi 1937'de yapılan *I. Yayın Kurultayı*, ikincisi 1975'te yapılan *II. Yayın Kurultayı* ile farklı tarihlerde düzenlenen seminerler, sempozyumlar ve verilen ödüller de çocuk edebiyatı alanında cumhuriyet tarihi boyunca gerçekleştirilen etkinlikler olarak dikkate alınmalıdır.²⁸ Aslında Türkiye'de çocuk edebiyatının daha bir önem kazanması, tartışılması, gündemi işgal etmesi 1979 yılının "Çocuk Yılı" olarak kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Tabii Türkiye'de "Çocuk Yılı" münasebetiyle gerçekleştirilen etkinlikler ve bu etkinliklerin çocuk edebiyatının gelişmesine ne gibi bir katkısı olduğu ayrı bir çalışma olarak ele alınmayı beklemektedir.

SONUÇ

Yukarıda hemen her başlık altında bir taraftan durum tespiti yapmaya çalıştık, bir taraftan da eksiklikleri göz önüne alarak birtakım önerilerde bulunduk. Bu tespit ve önerilere ek olarak Türkiye'de çocuk edebiyatının tarihsel serüveni içinde şu konuların da araştırılması gerektiğini belirterek yazımıza son noktayı koymuş olalım:

Çocuk kitapları ve süreli yayınlarından hangileri gerçekten «çocuk edebiyatı»nın sınırları içinde yer almaktadır?

Türkiye'de okul öncesi çocuk edebiyatı ve kitaplarının durumu nedir?

Televizyon ve radyolarda düzenlenen çocuk programları çocuk edebiyatının tarihi serüveni içinde ne gibi bir rol oynamıştır/oynamaktadır?

Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişiminde başlangıçtan bugüne yayınevlerinin katkısı ne olmuştur?

Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişiminde din, ideoloji gibi faktörlerin rolü ne olmuştur?

Çocuk edebiyatımızın gelişiminde piyeslerin tarihi serüveni nasıldır?

Cumhuriyet öncesi ve sonrasına ait çeviri çocuk kitaplarının tam bir dökümü yapılmalı mıdır?

Bu çalışmada bilmeyerek yapılan hatalar olabilir. Zira kapsamlı, uzun soluklu ve çok titiz bir *Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi* yazılmadığı sürece hem cumhuriyet öncesi hem de cumhuriyet sonrası Türk çocuk edebiyatının seyrini ortaya koymaya çalışan bu tür çabalar daima eksik kalacak ve birtakım küçük büyük yanlışları içinde barındıracaktır.

* Bu yazıyı hazırlarken görüş, öneri ve düzeltmeleriyle bana yol gösteren sayın hocalarım Prof. Dr. Mustafa ÖZBALCI ve Doç. Dr. Şaban SAGLIK'a teşekkür ederim.

¹ Söz gelişi 2000 yılında yayınlanan "Türkiye'de Çocukla İlgili Kurum ve Kuruluşlar Rehberi"nde yer alan üniversitelerimizdeki eğitimle ilgili bölümler arasında *Çocuk Edebiyatı Anabilim Dalı*'nın olmadığı görülmektedir. Bu rehberde ilgi alanına "çocuk edebiyatı"nın da girdiğini düşündüğümüz tek bir resmî kurum adı geçmektedir: *Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi*. Bu kurum ve kuruluşlar için bk. **Türkiye'de Çocukla İlgili Kurum ve Kuruluşlar Rehberi**, Hazırlayanlar: Bekir Onur-Müge Artar, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s. 191-203.

² Türkiye'de bir *Çocuk Edebiyatı Enstitüsü*'nün kurulması gerekliliği daha önce de dillendirilmiştir. Bk. Fahri Temizyürek, "Çocuk Edebiyatı Enstitüsü Kurulmalıdır", **Çağdaş Eğitim**, S. 202, Eylül 1994.

³ <http://www.cocukvakfi.org.tr>

⁴ Alemdar Yalçın-Gıyasettin Aytaş, **Çocuk Edebiyatı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 24-25. Ayrıca bk. Tacettin Şimşek, **Çocuk Edebiyatı**, Rengarenk Yayınları, Ankara 2002, s. 262-264; İnci Enginün, "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış", **Türk Dili (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)**, c. 49, S. 400, Nisan 1985, s. 188-189.

⁵ Bk. Millî Kütüphane tarafından Nüvis Beşerî Araştırmalar ve Yayıncılık Ltd. Şti.'ne hazırlattırılan **Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Bibliyografyası CD'si**; M. Sabri Koz, "Jules Verne'in Türkçedeki Serüveni/Seçme Kaynakça", **Kitap-lık**, S. 44, Kasım-Aralık 2000, s. 151-160.

⁶ Bu çevirilerin toplu bir bibliyografyası için bk. M. Sabri Koz, **agm**, s. 151-160.

⁷ Bk. **Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Bibliyografyası CD'si**.

ÇOK ÖNEMLİ BİR NOT: Bu bibliyografya çalışmasında çok önemli ve büyük bir hata yapılmıştır. Eski harfli kitaplarda kullanılan ve baskı yıllarını gösteren tarihler hicrî olarak gösterilmiş, hicrî oldu-

ğu düşünülen bu tarihler hazırlayıcılar tarafından milâdîye çevrilmiştir. Oysaki bu tarihler rumîdir. Tabii böyle olunca birçok eserin baskı tarihi yanlış verilmiştir. Söz gelişi bazı kaynaklarda Türkçede ilk Jules Verne çevirisi olarak gösterilen ve Ohannes Gokasyan tarafından çevrilen *Kaptan Hatras'ın Ser-güzeşti*'nin basım yeri ve yılı "Bursa 1294 (hicrî) 1877 (milâdî)" olarak verilmiştir. Gerçekten de hicrî 1294 yılı milâdî 1877'ye tekabül etmektedir, ancak bilindiği üzere eski harfli gazete, dergi ve kitaplarda kullanılan basım tarihleri rumî takvime göre verilmekteydi. Böylece verilen 1294 tarihinin hicrî değil, malî (rumî) yılı gösterdiği ve bunun da milâdî olarak (1878/1879) yılına tekabül ettiği anlaşılır. Bu durumda söz konusu çeviri 1294 rumî yılının mart-aralık aylarında basılmışsa 1878, ocak-şubat aylarında basılmışsa 1879 yılına ait demektir. Eskiden kitapların hangi ay basıldığı belirtilmediği için 1294 tarihinin milâdî karşılığını 1878 olarak kabul etmek daha doğru görünmektedir. Diğer taraftan bu bibliyografya CD'sinde çevireni belirtilmeyen ve basım yıl "1292 (hicrî) 1875 (milâdî)" olarak verilen *Seksen Günde Devr-i Âlem*'in Türkçeye çevrilen ilk Jules Verne romanı olduğu görülmektedir. Üstelik burada aynı hatadan kaynaklanan tarih yanlışlığı da söz konusudur. Yani 1292 tarihi hicrî değil, rumî olmalıdır ve miladî olarak 1876'ya tekabül etmektedir. Bk. Faik Reşit Unat, **Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

- ⁸ Alemdar Yalçın-Gıyasettin Aytaş, **age**, s. 24-35
- ⁹ M. Sabri Koz, "Bazı Eski Basma Kaynaklardan Hasreddin Hoca Üzerine Notlar", **Yedi İklim (Nasreddin Hoca Özel Sayısı)**, S. 138-139, Eylül-Ekim 2001, s. 45.
- ¹⁰ Alemdar Yalçın-Gıyasettin Aytaş, **age**, s. 24-25.
- ¹¹ M. Sabri Koz, "Bazı Eski Basma Kaynaklardan Hasreddin Hoca Üzerine Notlar", **Yedi İklim (Nasreddin Hoca Özel Sayısı)**, S. 138-139, Eylül-Ekim 2001, s. 45.
- ¹² A. Ferhan Oğuzkan, **Çocuk Edebiyatı**, Emel Matbaacılık Sanayii, 3. bs., Ankara 1983, s. 217-218.
- ¹³ Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı**, 22. bs., Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001, s. 5.
- ¹⁴ Cüneyd Okay, **Eski Harfli Çocuk Dergileri**, Kitabevi, İstanbul 1999; s. 216-217. Ayrıca bk. İsmet Kür, **Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 555; Ahmet Balcı, "Bir Okuma Materyali Olarak Çocuk Dergileri ve Çocuklara Rehber", **Türklük Bilimi Araştırmaları (Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı)**, S. 13, Bahar 2003, s. 322-323; Alemdar Yalçın-Gıyasettin Aytaş, **age**, s. 238-241.
- ¹⁵ Nuri Akbayar, "Ansiklopediciliğimizin İlk 80 Yılı", **Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)**, Gelişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 227-229.
- ¹⁶ Bk. Hasan Güleriyüz, **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, Pegem A Yayıncılık, 2. bs., Ankara 2003, s. 86-87; Kemal Demiray, **Türkçe Çocuk Edebiyatı**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1975, s. 87, 89-90, 92, 94-95; Alpay Kabacalı, "Çocuk Edebiyatı", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c. 3, s. 607-610'dan aktaran Öner Ciravoğlu, **Çocuk Edebiyatı**, Esin Yayınevi, İstanbul 1997, s. 17-21; Fatih Erdoğan, "Toplumsal Tarihimizde Çocuk Edebiyatının Yeri", **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 86-87; Meral Alpay, "Türk Çocuk Edebiyatı", **Kütüphane: Dünyü Yarına Bağlayan Köprü**, Türk Kütüphaneciler Demegi İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul 1991, s. 15-18.
- ¹⁷ Cumhuriyetin ilk çeyrek diliminde birçok La Fontaine çevirisi yapılmıştır: Siraceddin Hisarcıoğlu (Çocuklarıma Hikâyeler-1928), Mahmut Cevdet (La Fontaine'in Dalgınlıkları-1931), Emil Bavan (La Fontaine'in Seçilmiş Hikâyeleri-1932), Vasfi Mahir Kocatürk (La Fontaine'den Hikâyeler-1934), Cazibe Soydaş-Cemal Özkaynak (Resimli La Fontaine Öyküleri-1936). Bk. Tacettin Şimşek, **age**, s. 268.
- ¹⁸ Bk. M. Sabri Koz, **agm**, s. 155-156; Necdet Neydim, **Çocuk ve Edebiyat**, Bu Yayınevi, İstanbul 1998, s. 38.
- ¹⁹ Bk. "Çeviri Çocuk Edebiyatı Kaynakçası-I", **Metis Çeviri**, S. 15, Bahar 1991; "Çeviri Çocuk Edebiyatı Kaynakçası-II", **Metis Çeviri**, S. 16, Yaz 1991.
- ²⁰ Bk. Necdet Neydim, **age**, s. 38.
- ²¹ **Çocuk Edebiyatı**, Haz. M. Ruhi Şirin, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 87-91.
- ²² İbrahim Kıbrıs, **Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**, Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara 2002, s. 11-19.
- ²³ Alemdar Yalçın-Gıyasettin Aytaş, **age**, s. 26; A. Ferhan Oğuzkan, **age**, s. 100-101; İbrahim Kıbrıs, **age**, s. 11-19.
- ²⁴ Tacettin Şimşek, **age**, s. 268-269.

- ²⁵ Bk. Şeyma Gencel, "Çocuk Dergileri", **Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)**, Gelişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 188-202; Alemdar Yalçın-Gıyasettin Aytaş, **age**, s. 241-268; Tacettin Şimşek, **age**, s. 266.
- ²⁶ **Çocuk Edebiyatı**, Haz. M. Ruhi Şirin, s. 83.
- ²⁷ Tacettin Şimşek, **age**, s. 267.
- ²⁸ İbrahim Alâettin Gövsa, "Çocuk Edebiyatı", **Tedrisat Mecmuası**, S. 48, Eylül 1919, s. 274-281; S. 50, Kasım 1919, s. 370-377.
- ²⁹ İbrahim Kıbrıs, **age**, s. 8-10.
- ³⁰ Bu özel sayılar ve etkinlikler hakkında önemli bir değerlendirme için bk. Selim Uğurlu, "Çocuk Edebiyatımız İçin Elli Yıllık Notlar", **Çocuk Edebiyatı Yılığ 1987**, Gökyüzü Yayınları, İstanbul 1987, s. 632-646.